

تعارضات اجتماعی و مدیریت مراتع: مطالعه موردی مراتع شهرستان کلات نادر

محمدعلی جنتی چنار^۱، مهدی کلاهی^{۱*} و منصور مصداقی^۱

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۴/۲۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۸/۲۰)

چکیده

کمبود یا محدودیت منابع طبیعی از یک طرف و نیازهای معیشتی مردم از طرف دیگر، باعث افزایش بهره‌برداری‌ها و اختلافات و درگیری‌ها بر سر استفاده از منابع طبیعی می‌شود. با توجه به هدف اصلی پژوهش یعنی بررسی تعارضات اجتماعی - مدیریتی مراتع شهرستان کلات- نادر، اسامی بهره‌داران مراتع از اداره منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان تهیه شد و ایشان از طریق مصاحبه و پرسش‌نامه مورد پرسشگری قرار گرفتند. داده‌ها، پایش و کدگذاری شده و سپس به وسیله نرم‌افزارهای SPSS و Amos مورد تجزیه و تحلیل و مدل‌سازی قرار گرفتند. نتایج نشان داد ۵۲ درصد پاسخگویان، نگرش مثبت به منابع طبیعی دارند ولی ۳۶ درصد با اداره منابع طبیعی، ۴۱ درصد با سایر نهادهای ۴۳ درصد با سایر مرتع‌داران در تعارض هستند. ۶۷ درصد، مشارکت با سایر مرتع‌داران را راهکار حل تعارض دانسته‌اند. مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار، اعتماد اجتماعی و خشونت‌طلبی به دست آمد که قدرت تبیین مسئله را تا بیش از ۷۱ درصد دارند. بررسی تعارضات اجتماعی در زمینه منابع طبیعی نشان داد که ظرفیت ایجاد تعارضات در منطقه بالاست. در نتیجه، رویکرد حل تعارضات و پیشبرد روش‌های مذاکره برای حل اختلافات ضروری است. همچنین تهیه نقشه‌های مستند جامع (کاداستر)، بررسی دقیق موضوعات مورد تعارض، و اطلاع‌رسانی مستمر فرایند بررسی‌ها، زمینه‌ساز کاهش تعارضات ارضی است.

واژه‌های کلیدی: مسائل اجتماعی، مرتع‌داران، مدیریت تضادها، حل تعارضات، مذاکره

۱. گروه آموزشی مرتع و آبخیزداری، دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست، پژوهشکده آب و محیط‌زیست، دانشگاه فردوسی مشهد.

*: مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: MahdiKolahi@um.ac.ir

مقدمه

دانشمندان محیط‌زیست و بوم‌شناسان، افزایش فعالیت‌های اقتصادی را عامل مهم تخریب و نابودی منابع طبیعی معرفی کرده‌اند و نشان داده‌اند که با افزایش فعالیت‌های اقتصادی، پایایی و انعطاف‌پذیری منابع طبیعی در معرض خطر جدی قرار گرفته است (۴۶ و ۵۰). از این‌رو با توجه به اینکه رشد اقتصادی هدف اصلی بسیاری از سیاست‌های اقتصادی دولت‌ها بوده و رشد اقتصادی سریع معمولاً باعث ایجاد خسارت‌های جدی به منابع طبیعی می‌شود، یک تعارض بالقوه بین سیاست‌های رشد اقتصادی و وضعیت استفاده از منابع طبیعی وجود دارد. در نتیجه، مدیریت پایایی منابع طبیعی به همکاری و هماهنگی کلیه سازمان‌های دولتی و غیردولتی نیازمند است، اما متأسفانه نمی‌تواند به‌طور مؤثر مانع تخریب و نابودی منابع طبیعی شود. در این راستا می‌توان با استفاده از رهیافت‌های ترویجی و مدیریت تعارض، میزان تعارض‌های طرف‌های درگیر را کاهش داد تا از این طریق، کشورها شاهد بهبود همکاری در زمینه مدیریت پایایی منابع طبیعی باشند.

بخش مهمی از چالش‌ها مربوط به انسان‌ها و تعارض بین آنها در بهره‌برداری از منابع طبیعی است. در حقیقت کمبود منابع طبیعی از یک‌طرف و نیازهای معیشت مردم از طرف دیگر باعث افزایش بهره‌برداری‌ها و اختلافات و درگیری‌ها بر سر استفاده از منابع طبیعی می‌شود (۳۹). در این زمینه، اصطلاح تعارض، دارای یک جریان معنایی خاص در ادبیات علوم اجتماعی است که گاهی اوقات به‌عنوان یک پدیده منفی و گاهی اوقات به‌عنوان یک رخداد عادی و یا یک کاتالیزور مثبت دیده می‌شود (۴۷). به‌طور کلی تعارض به‌عنوان ناسازگاری بین اهداف یا ارزش‌های دو گروه یا بیشتر که دارای روابط هستند تعریف می‌شود و با کنترل گروه‌ها از سوی یکدیگر و احساس خصمانه نسبت به هم همراه است (۷). تعارض بر سر منابع را از نظر مقیاس رخداد می‌توان به‌صورت تعارض‌های خرد-خرد بین گروه‌های اجتماعی درون اجتماعات، تعارض‌های خرد-کلان بین گروه‌های اجتماعی اجتماعات مختلف و کنش‌گران بیرونی دولت، بخش خصوصی و یا سازمان جامعه مدنی

انسان از بدو تکوین و حضور در کره زمین با تکیه بر منابع طبیعی زندگی کرده و این وضع تا امروز ادامه دارد. منابع طبیعی به‌ویژه منابع تجدیدشونده همچون جنگل‌ها و مراتع در عصر حاضر یکی از ارکان اقتصادی هر کشور است. بدون تردید این منابع و وضعیت آنها در سیر تحولات اجتماعی-اقتصادی جوامع مختلف، پیوسته نقش اساسی و سازنده‌ای داشته است. هرچند که در مقاطع مختلف زمانی و در مناطق گوناگون این نقش دارای چهره‌های متفاوتی بوده، ولی در این رهگذر هیچ‌گاه قدر و منزلت آن مورد توجه قرار نگرفته است (۱). به هر حال، این عامل باعث ایجاد تعارض‌های متفاوتی در بین گرووداران مختلف منابع طبیعی شده است (۲۷).

امروزه با در نظر گرفتن رویکرد توسعه پایدار، مدیریت منابع طبیعی یک فرایند مدیریتی چندجانبه است که تمام گرووداران را شامل می‌شود. مباحث مربوط به مدیریت منابع طبیعی به‌علت درگیر بودن عواملی مانند چرخه بوم‌شناختی، چرخه آب، اقلیم، حیوانات، گیاهان، جغرافیای سرزمین و غیره، ذاتاً امری پیچیده و چندبعدی به‌شمار می‌رود. تمام این متغیرها پویا هستند و با یکدیگر به اندرکنش فعال می‌پردازند. اندرکنش، هم‌کنشی یا تعامل، عملی است که بین دو یا چند موجودیت، شیء، پدیده، یا فرایند که اثر متقابل بر هم دارند رخ می‌دهد. هنگامی که دو یا چند چیز، به کنش و واکنش با هم می‌پردازند تغییر در یکی از این چرخه‌ها، می‌تواند اثرات بلندمدت و چه-بسا غیرقابل بازگشتی در سیستم به‌جای بگذارد. علاوه بر سیستم‌های طبیعی، مدیریت منابع طبیعی با فاکتورهای مختلفی همچون مرتب‌سازان و منافع و علایق آنان، سیاست‌ها، محدودیت‌های محیط‌زیستی-جغرافیایی-سیاسی، و متغیرهای اقتصادی مواجه است. طبعاً در نظر گرفتن تمام این ابعاد در یک زمان امری بسیار دشوار است و مدیریت منابع طبیعی را با فضایی پیچیده و مشکل روبرو می‌کند. بنابراین مدیریت بهینه و پایایی مراتع و در پی آن حفظ و توسعه دامداری، می‌تواند به توسعه پایایی جامعه به‌ویژه در مناطق روستایی کمک کند.

توسط مرتع‌داران باشد که در بعضی موارد شامل عدم رعایت حدود سامانه مرتعی و تجاوز به مراتع هم‌جوار، ورود غیرمجاز دام توسط دامدار به عرصه‌های تحقیقاتی منابع طبیعی، آتش‌سوزی و شکستن سرشاخه‌های درختان جنگلی برای تهیه هیزم و عدم مشارکت و همکاری بعضی از دامداران و مرتع‌داران در راستای فرصت‌دهی به مراتع و جنگل‌ها جهت عملیات اصلاح، احیاء و قرق‌های انجام‌شده توسط ادارات منابع طبیعی شهرستان‌های دست‌اندرکار این مراتع است. بنابراین پرداختن به این موضوعات، به‌منظور مذاکره و ارائه راه حل و در نهایت مدیریت تعارض کاملاً ضروری به نظر می‌رسد.

وانر (۴۵) علل درگیری‌های غیرخشونت‌آمیز در مدیریت منابع طبیعی اجتماع‌محور را به تغییر جمعیت‌شناختی، رقابت بر سر منابع طبیعی، فشار توسعه و بی‌عدالتی‌های ساختاری تقسیم می‌کند. وی معتقد است که ترکیبی از تغییرات اقلیمی و جمعیتی و محدودیت‌های برداشت پایا از منابع طبیعی تجدیدپذیر را می‌توان اغلب به‌عنوان علت مناقشه بر سر منابع طبیعی در میان گروه‌های اجتماعی و بین گروه‌های جامعه و سازمان‌های دولتی و خصوصی خارجی عنوان کرد. به همین دلیل، اوایل (۳۷) در مطالعه‌ای تحت عنوان مسائل منابع در تعارض منطقه‌ای، بیان می‌کند که اگرچه یکی از دلایل ایجاد تعارض بین گروه‌داران، کمبود منابع است، ولی وفور منابع نیز نقش بالقوه‌ای در ایجاد تعارض دارد. بنابراین اکولوژی سیاسی را در زمینه‌های خاص مورد مناقشه به‌عنوان یک رویکرد مناسب به رسمیت می‌شناسد. همچنین اینترکوپریشن (۱۶) با مطالعه‌ای در ۱۸ کشور نشان داد که هرگونه مدیریت منابع طبیعی باید مسائل مالکیت، تخصیص قدرت مدیریت و کنترل و همچنین سهم‌کردن در منافع منابع طبیعی را مورد توجه قرار دهد. به‌هرحال، عدم توجه به این موضوع‌ها، موجب ایجاد تعارض بین منافع گروه‌داران مختلف می‌شود.

یاوری و همکاران (۴۷) در پژوهشی نشان دادند که رابطه منفی میان وفور منابع طبیعی و رشد اقتصادی (افزایش سرانه تولید ناخالص داخلی) در کشورهای عضو اوپک وجود دارد.

طبقه‌بندی کرد (۱۱). همچنین اختلاف اساسی در تعارض‌های مربوط به منابع طبیعی تجدیدپذیر و منابع طبیعی تجدیدناپذیر وجود دارد. تعارض بر سر منابع طبیعی تجدیدپذیر چرخه‌ای است، درحالی‌که برای منابع تجدیدناپذیر، تعارض‌ها تنها به‌طور موقت در همان محل به‌کار می‌روند (۱۵).

تعارض بین کنش‌گران اجتماعی در بیشتر موارد موجب کاهش سرمایه‌های اجتماعی و کاهش مشارکت جوامع محلی در طرح‌های منابع طبیعی می‌شود. در حقیقت ریشه این تعارض ناشی از آن است که روستائیان منطقه به‌دلیل کمبود شغل، برای تأمین معیشت خانوار خود وابستگی بسیار زیادی به منابع طبیعی دارند و به‌دلیل محدودیت منابع طبیعی و حفاظت از آنها توسط کنش‌گران حفاظت‌گرا، بین آنها تعارض ایجاد می‌شود. در همین زمینه، برنامه‌هایی در جهت ایجاد و متنوع‌سازی اشتغال می‌تواند از جمله راهکارهای کاهش تعارض به‌شمار رود (۸). بنابراین می‌توان با مدیریت تعارض، میزان تعارض بین کنش‌گران اجتماعی را کاهش داد و از این طریق مدیریت پایای منابع طبیعی را به اجرا درآورد. مدیریت تعارض به مجموعه‌ای از ابزارها گفته می‌شود که در پیش‌بینی، جلوگیری و واکنش در برابر تعارض‌ها به کار می‌رود. به‌هرحال، راهکارهای مدیریت تعارض شامل ترکیبی از ابزارهای متنوع است که برای ترغیب طرف‌ها به شناسایی مسائل واقعی پشت سر مواضع اعلام شده، استفاده می‌شود (۳۵).

در دهه‌های اخیر، مشکلات و تعارض‌هایی چه در سطح بین‌المللی و چه در سطح ملی و منطقه‌ای بین افراد و گروه‌های مختلف جوامع وجود دارد که مشکلات محیط‌زیستی و استفاده‌های نامعقول از مراتع و به دنبال آن آلودگی‌ها، سیل‌ها و گرم شدن هوای زمین باعث ایجاد تضادها و تعارض‌هایی بین سازمان‌ها و افراد سو‌دجو شده است. یکی از تعارض‌هایی که بین سازمان‌ها و افراد در حال حاضر وجود دارد اختلافاتی است که با توجه به تصویب قوانین و مقررات ملی شدن جنگل‌ها و مراتع کشور و در نتیجه ممیزی مراتع جنگلی به‌وجود آمده است. این موضوع می‌تواند شامل عدم رعایت یک‌سری قوانین

واسطه ضرر و زیان اقتصادی، و در نهایت کم‌کاری ادارات در بحث ترویج، اطلاع‌رسانی، خدمات‌دهی و عدم مشارکت است (۲۷). بنابراین ضروری است که به بررسی وضعیت برخی از مسائل اجتماعی بین اداره منابع طبیعی و سایر سازمان‌ها و مردم پرداخته شود و تعارض‌های موجود بین مردم و نهادهای مسئول در بحث زیستگاه‌های طبیعی مورد پردازش قرار گیرد تا مدیریت تعارض در این عرصه‌ها امکان‌پذیر باشد.

تضادی بالقوه بین سیاست‌های رشد اقتصادی و وضعیت منابع طبیعی وجود دارد. به همین دلیل، مدیریت پایای منابع طبیعی به همکاری و هماهنگی کلیه اصناف دولتی، غیردولتی و مردمی نیازمند است (۱۹). ویسی و همکاران (۴۶) نشان دادند که ایجاد گروه سازندگی سبب تقویت روابط خویشاوندی، ارتقای دانش مردم محلی در رابطه با طرح‌های منابع طبیعی، ارتقای پایگاه اجتماعی اعضاء، ارتباط بیشتر با کارگزاران دولتی و افزایش توانایی چانه‌زنی در مورد منافع، کم‌شدن مهاجرت‌ها و افزایش کارهای مشارکتی میان مردم را به ارمغان می‌آورد. در این راستا می‌توان با استفاده از رهیافت‌های ترویجی و مدیریت تعارض، میزان تعارض طرف‌های درگیر را کاهش داد تا از این طریق، کشور شاهد همکاری و مدیریت پایای منابع طبیعی باشد (۲۵، ۲۰ و ۵۰). به‌رحال برخی، مهم‌ترین عامل تشکیلاتی مؤثر در تخریب منابع طبیعی را کمبود پارامترهایی مانند منابع مالی و سیاستی، برنامه‌ریزی پایدار، نیروهای کاردان و بانگیزه، و امکانات برای پایش و کنترل زیستگاه‌های طبیعی دانسته‌اند (۲۶ و ۴۰).

متأسفانه در نیم‌قرن اخیر، به‌دلیل شرایط شکننده اجتماعی و اقتصادی بهره‌برداران، مراتع کشور دستخوش دگرگونی و تغییرات زیادی شده است. در گذشته، به‌دلیل ضوابط عرفی در مراتع و تناسب تقریبی جمعیت بهره‌بردار و تعداد دام، عملاً در بخش مراتع مشکل زیادی وجود نداشت. اما در حال حاضر، به‌سبب برخی مشکلات از جمله شمار زیاد بهره‌برداران حتی با بنیه اقتصادی ضعیف، مراتع با چالش‌های زیادی مواجه هستند (۱۳). بنابراین با توجه به حقوقی که به‌واسطه یک سری از

این بدان معناست که منابع طبیعی حد و اندازه‌ای مشخص دارند که وقتی بیش از آن استفاده شدند نابود شده و مردمی که به این منابع وابسته شده‌اند دیگر توان کاری نداشته و با از دست رفتن این ثروت‌های خدادادی، به‌مرور از بین خواهند رفت. به‌علاوه، از جمله عوامل اصلی تخریب مراتع، چرای بیش از ظرفیت و چرای خارج از فصل است (۱۷). از طرف دیگر، اجرای طرح‌های واگذاری و احیاء اراضی نتوانسته به تمام اهداف ایده‌آل پیش‌بینی‌شده دست یابد. علاوه بر آن معمولاً واگذاری و نظارت این طرح‌ها صرفاً با متغیرهای اقتصادی و اجتماعی صورت می‌گیرد و دیگر شاخص‌های تأثیرگذار مانند اثرات محیط‌زیستی و ارزش‌ها و خدمات غیربازاری جنگل و مرتع در آن لحاظ نمی‌شود (۵).

تحقیقات نشان می‌دهد که ایران از جمله کشورهای است که میزان تخریب منابع خاک و سایر منابع طبیعی آن، در مقایسه با سایر کشورهای جهان و حتی منطقه، در حد بسیار بالایی قرار دارد. این وضعیت در نتیجه عوامل طبیعی نامساعد مانند شیب تند اراضی، بارش‌های نامنظم و رگباری و به‌ویژه عوامل انسانی همچون نظام بهره‌برداری نامناسب، حاکمیت غیراصولی و غیرعلمی در کشاورزی، روش‌های آبیاری سنتی و مدیریت ضعیف منابع خاک ایجاد شده است (۱۸). این عوامل به‌همراه کاهش بارش، افزایش استفاده از آب در صنعت، و افزایش مصارف سایر نواحی از منابع مشترک (۴۴)، منافع متفاوت گروداران (به‌ویژه بین بهره‌بران مختلف و دست‌اندرکاران) (۸)، و افزایش وزن محیط‌زیست در رویکردها (۴۴) از مهم‌ترین عوامل به‌وجود آورنده تعارض‌ها برآورد شده‌اند.

مهم‌ترین عامل در تخریب منابع طبیعی کشور، عوامل مربوط به دام و دامداری شامل افزایش تعداد دام و دامدار، چرای بی‌رویه (چرای زودرس، چرای طولانی، چرای شدید یا خارج از ظرفیت) و تضاد بین استفاده‌کنندگان از مراتع است (۴). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بین مردم و اداره‌های منابع طبیعی و آبخیزداری، چالش‌ها و تضادهای متعددی وجود دارد که ناشی از ناآگاهی مردم و چه‌بسا به‌خاطر نخواستن آگاهی به-

نیمه‌معتدل کوهستانی قرار دارند و دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های نسبتاً معتدل هستند (شکل ۱). صد درصد بهره‌برداران این مراتع را مردم کرمانج روستاهای لاین‌نو، حاجی‌آباد، سنگدیوار، کریم‌آباد، رباط، احمدآباد، عزیزآباد، پلگرد و یکه‌باغ تشکیل می‌دهند.

جامعه آماری

جامعه آماری این مطالعه برای ارزیابی تعارض‌ها و مدیریت آن را گروداران منابع طبیعی شهرستان کلات‌نادر، به‌ویژه بهره‌بردارانی که در سالیان گذشته از منابع طبیعی این منطقه استفاده کرده‌اند یا در حال حاضر استفاده می‌کنند (بهره‌برداران/ ذی‌نفعان) تشکیل می‌دهد. جامعه آماری بهره‌برداران این پژوهش، تعداد ۷۰ نفر از دامداران (مرتعداران) مراتع جنگلی هزارمسجد شهرستان کلات-نادر شامل مراتع سرچاه بالا، سرچاه پایین، عرب‌چاه (بالا و پایین)، دلوجه، سوعه‌چشمه و چهارراه هستند. اسامی تمام دامداران یا مراتع یادشده شامل ۸۶ نفر، از اداره منابع طبیعی و آبخیزداری کلات‌نادر و از روی شناسنامه مراتع یادشده تهیه شد که تعداد ۱۶ نفر از آنها فوت/ ابطال شده بود و در مجموع تعداد ۷۰ نفر باقی ماندند. سپس جامعه آماری به‌صورت صددرصد، به‌جز افرادی که به‌تازگی فوت شده یا پروانه خود را به‌دیگر مرتعداران انتقال داده بودند و هنوز وارد پرونده‌های مربوطه نشده بودند، به‌صورت مستقیم مورد پرسشگری قرار گرفتند. در نتیجه در این تحقیق جامعه آماری با نمونه آماری یکسان است و در حقیقت تمام‌شماری انجام شده است.

روش تحقیق

روش‌های اصلی این تحقیق، شامل روش‌های کتابخانه‌ای (اسنادی)، پیمایشی (مصاحبه و پرسشنامه) و مشاهده است. واحد تحلیل فرد است. در این پژوهش سطح تحلیل، خرد بوده و خصوصیات افراد را مورد مطالعه قرار می‌دهد. در این پژوهش، پرسشنامه‌ای ساختاریافته به‌همراه یک سؤال باز (در مورد سایر عوامل اختلافات و راهکارها)، با پرسش‌هایی غالباً در قالب لیکرت پنج‌طیفی در زمینه عوامل مؤثر در ایجاد

قوانین برای اشخاص، خصوصاً گروداران عرصه‌های مرتعی به-وجود آمده و به‌تبع آن نیاز ادارات منابع طبیعی به حفظ، اصلاح و احیاء در راستای وظیفه قانونی، و از طرفی نگاه منابع‌محور مرتعدار به اراضی ملی جهت بهره‌برداری از این منابع تجدیدپذیر، بررسی موضوع تعارض‌ها در این پژوهش مدنظر قرار گرفت. هدف اصلی پژوهش، بررسی مدیریت تعارض‌ها بین مردم و ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری است. اهداف فرعی مرتبط عبارتند از: (۱) شناسایی عوامل ایجادکننده تعارض‌ها در منطقه مورد مطالعه، (۲) شناسایی شدت و اثرات آنها بر روی همکاری‌ها؛ و (۳) شناسایی راه‌حل‌های مدیریت تعارض از دیدگاه گروداران کلیدی. فرض است که بین تعارض و مشخصاتی مانند نگرش به منابع طبیعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، خشونت‌طلبی، انگیزه اقتصادی، مدت اقامت در روستا، تحصیلات، و درآمد مرتعداران رابطه وجود دارد. به-هرحال، فرضیه‌های تحقیق عبارتند از:

فرضیه اول: امکان وجود رابطه بین تعارض و نگرش به منابع طبیعی.

فرضیه دوم: امکان وجود رابطه بین تعارض و اعتماد اجتماعی.

فرضیه سوم: امکان وجود رابطه بین تعارض و مشارکت اجتماعی.

فرضیه چهارم: امکان وجود رابطه بین تعارض و خشونت‌طلبی.

فرضیه پنجم: امکان وجود رابطه بین تعارض و انگیزه اقتصادی.

فرضیه ششم: امکان وجود رابطه بین تعارض و مدت اقامت در روستا.

فرضیه هفتم: امکان وجود رابطه بین تعارض و تحصیلات فرد پاسخگو.

فرضیه هشتم: امکان وجود رابطه بین تعارض و درآمد پاسخگویان.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

چراگاه‌های جنگلی ارس هزارمسجد شهرستان کلات‌نادر واقع در شمال شرق ایران، با مساحت ۲۹۲۲۲ هکتار در منطقه



شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه در شهرستان کلات نادر

تأییدی (روابط اندازه‌گیری) است. در این مرحله پس از جمع‌آوری داده‌ها و تدوین یک مدل مناسب در Amos22، جدول کواریانس متغیرها در SPSS22 به دست آمد و پس از اصلاحات لازم برای رسیدن به یک مدل قابل قبول بر پایه نظریات، مدل مربوطه تأیید شد.

نتایج

توصیف آماری متغیرهای اصلی تحقیق

جدول ۱ توضیحات پارامترها و متغیرهای موجود را شرح داده و برآورد کرده است که شامل مقیاس متغیرها به علاوه آمار توصیفی پارامترهای موجود در پژوهش است. جدول ۲ مقادیر متغیرهای پژوهش را در طیف ۵ رشته‌ای لیکرت نشان می‌دهد.

تحلیل آزمون پیرسون بین متغیرها

جدول ۳ نشان می‌دهد که بین دو متغیر نگرش به منابع طبیعی و تعارض با اداره منابع طبیعی رابطه معنادار به نسبت ضعیفی وجود دارد (۰/۴۵۵)، بدین معنا که با نگرش مثبت به منابع طبیعی، افراد تعارض کمتری با اداره منابع طبیعی و کارمندان آن پیدا می‌کنند که در نتیجه، به مراقبت از منابع طبیعی منجر

تعارض در منطقه و راه‌حل‌های آنها، طراحی و تدوین شد. برای نظرسنجی کمی، متغیر تعارض مرتع‌داران در سه بعد مفهوم‌سازی شد: تعارض مرتع‌داران با اداره‌های منابع طبیعی و آبخیزداری (۱۷ گویه، ضریب پایایی ۰/۸۳۴)، تعارض مرتع‌داران با سایر نهادها و سازمان‌ها (۶ گویه، ضریب پایایی ۰/۷۸)، و تعارض مرتع‌داران با سایر مرتع‌داران (۶ گویه، ضریب پایایی ۰/۴۹۳). همچنین متغیرهای مستقل این پژوهش عبارتند از: نگرش به منابع طبیعی (۶ گویه، ضریب پایایی ۰/۷۱۷)، خشونت‌طلبی (۶ گویه، ضریب پایایی ۰/۷۷۲)، اعتماد اجتماعی (۹ گویه، ضریب پایایی ۰/۸۵۱)، انگیزه اقتصادی (۴ گویه، ضریب پایایی ۰/۵۷۳)، مشارکت اجتماعی (۴ گویه، ضریب پایایی ۰/۵۳۶) و متغیرهای زمینه‌ای (شامل ۱۰ ویژگی مانند سن و درآمد). در این تحقیق، برای بررسی روایی از روش صوری و برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و استخراج اطلاعات، از نرم‌افزارهای SPSS22 (برای آمار توصیفی و استنباطی) و Amos22 (به منظور تحلیل مدل معادله ساختاری) استفاده شد. مدل معادله ساختاری ترکیبی از مدل‌های مسیر (روابط ساختاری) و مدل‌های عاملی

جدول ۱. آمار توصیفی پارامترها و متغیرهای موجود

| متغیر | توضیحات | انحراف معیار \pm میانگین | میانه | مُد | بیشینه | کمینه |
|----------------------------|---|----------------------------|-------|-------|--------|-------|
| نگرش به منابع طبیعی | | ۳/۴۱ \pm ۰/۷۱ | ۳/۵ | ۳/۵ | ۴/۵۰ | ۱/۳۳ |
| تعارض با اداره منابع طبیعی | | ۳/۴۴ \pm ۰/۶۷ | ۳/۵۹ | ۳/۰۰ | ۴/۴۷ | ۱/۹۴ |
| تعارض با سایر نهادها | سؤالات پارامترهای مرتبط در مقیاس رتبه‌ای (سنجش در طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای شامل کاملاً مخالفم (۰)، مخالفم (۱)، نظری ندارم/متوسط (۲)، موافقم (۳)، و کاملاً موافقم (۴)) | ۲/۴۳ \pm ۰/۷۵ | ۲/۶۷ | ۲/۸۳ | ۵/۰۰ | ۱/۰۰ |
| تعارض با سایر مرتع‌داران | | ۳/۲۲ \pm ۰/۷۳ | ۳/۳۳ | ۳/۱۷ | ۵/۰۰ | ۱/۱۷ |
| اعتماد اجتماعی | | ۳/۷۹ \pm ۰/۸۵ | ۴/۰۰ | ۴/۱۱ | ۵/۰۰ | ۱/۰۰ |
| انگیزه اقتصادی | | ۳/۰۹ \pm ۰/۸۰ | ۳/۰۰ | ۳/۰۰ | ۴/۵۰ | ۱/۰۰ |
| خشونت‌طلبی | | ۴/۲۰ \pm ۰/۷۱ | ۴/۲۵ | ۵/۰۰ | ۵/۰۰ | ۱/۶۷ |
| مشارکت اجتماعی | مقیاس اسمی: دوتایی خیر (۰) و بله (۱) | ۰/۲۶ \pm ۰/۲۵ | ۰/۲۵ | ۰/۲۵ | ۱/۰۰ | ۰/۰۰ |
| سن | مقیاس نسبی: به صورت پاسخ باز | ۵۲/۴۵ \pm ۱۵/۳۲ | ۵۱/۰۰ | ۴۰/۰۰ | ۸۲/۰۰ | ۲۳/۰۰ |
| جنسیت | مقیاس اسمی: دوتایی مرد (۱) و زن (۲) | ۱/۰۳ \pm ۰/۱۷ | ۱/۰۰ | ۱/۰۰ | ۲/۰۰ | ۱/۰۰ |
| اندازه خانواده | مقیاس نسبی: به صورت پاسخ باز | ۴/۶۳ \pm ۱/۸۴ | ۴/۰۰ | ۴/۰۰ | ۹/۰۰ | ۱/۰۰ |
| مدت اقامت | مقیاس نسبی: به صورت پاسخ باز | ۴۹/۲۵ \pm ۱۷/۶۲ | ۴۷/۰۰ | ۴۰/۰۰ | ۸۲/۰۰ | ۱۰/۰۰ |
| وضعیت تأهل | مقیاس اسمی: دوتایی مجرد (۱) و متأهل (۲) | ۱/۹۷ \pm ۰/۱۷ | ۲/۰۰ | ۲/۰۰ | ۲/۰۰ | ۱/۰۰ |
| سطح تحصیلات | مقیاس رتبه‌ای (بی‌سواد (۰)، نهضت (۱)، زیر دیپلم (۲)، دیپلم (۳)، کاردانی (۴)، کارشناسی (۵)، کارشناسی ارشد (۶)، و دکترا و بالاتر (۷)) | ۱/۴۷ \pm ۰/۵۱ | ۱۱/۰۰ | ۱/۰۰ | ۲/۰۰ | ۱/۰۰ |
| شغل | مقیاس اسمی: خصوصی (۱)، دولتی (۲)، و آزاد (۳) | ۱/۵۷ \pm ۰/۵۶ | ۲/۰۰ | ۲/۰۰ | ۳/۰۰ | ۱/۰۰ |
| پروانه چرا | مقیاس رتبه‌ای: دوتایی خیر (۰) و بله (۱) | ۱/۰۲ \pm ۰/۱۴ | ۱/۰۰ | ۱/۰۰ | ۱/۰۰ | ۰/۰۰ |
| پروانه مرتع‌داری | مقیاس رتبه‌ای: دوتایی خیر (۰) و بله (۱) ۳۰ درصد پاسخ دادند. | ۱/۰۰ \pm ۰/۰۰ | ۱/۰۰ | ۱/۰۰ | ۱/۰۰ | ۱/۰۰ |
| درآمد خانواده | مقیاس رتبه‌ای (زیر ۱۰ میلیون ریال (۱)، بین ۱۰-۲۰ م (۲)، بین ۲۰-۳۰ م (۳)، بین ۳۰-۴۰ م (۴)، و بالای ۴۰ م (۵)) | ۲/۵۵ \pm ۱/۱۱ | ۳/۰۰ | ۳/۰۰ | ۵/۰۰ | ۱/۰۰ |

خواهد شد، درحالی‌که بین نگرش به منابع طبیعی و دو وجه دیگر متغیر تعارض (یعنی تعارض با سایر نهادها و تعارض با سایر مرتع‌داران) رابطه معناداری وجود ندارد. از طرف دیگر، بین دو متغیر اعتماد اجتماعی و تعارض با اداره منابع طبیعی، رابطه معنادار متوسطی وجود دارد (۰/۵۶۲)، بدین معنا که با اعتماد اجتماعی مثبت به اداره منابع طبیعی، افراد تعارض کمتری با اداره منابع طبیعی و کارمندان آن پیدا می‌کنند که در نتیجه منجر به مراقبت از منابع طبیعی خواهد شد. بین اعتماد اجتماعی و تعارض با سایر نهادها نیز یک رابطه معنادار تقریباً متوسط وجود دارد. همچنین رابطه بین اعتماد اجتماعی

خواهد شد، درحالی‌که بین نگرش به منابع طبیعی و دو وجه دیگر متغیر تعارض (یعنی تعارض با سایر نهادها و تعارض با سایر مرتع‌داران) رابطه معناداری وجود ندارد. از طرف دیگر، بین دو متغیر اعتماد اجتماعی و تعارض با اداره منابع طبیعی، رابطه معنادار متوسطی وجود دارد (۰/۵۶۲)، بدین معنا که با

جدول ۲. ارزش متغیرهای اصلی پژوهش بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای

| مقدار (درصد) | | | | | متغیر |
|--------------|------|-------|----|---------|----------------------------|
| خیلی زیاد | زیاد | متوسط | کم | خیلی کم | |
| ۱۶ | ۵۷ | ۲۱ | ۶ | ۰ | نگرش به منابع طبیعی |
| ۱۹ | ۵۳ | ۲۵ | ۴ | ۰ | تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰ | ۵۳ | ۴۵ | ۱۹ | ۵ | تعارض با سایر نهادها |
| ۰ | ۵۵ | ۲۹ | ۷ | ۰ | تعارض با مرتع‌داران |
| ۳۹ | ۲۸ | ۲۳ | ۰ | ۲ | اعتماد اجتماعی |
| ۱۷ | ۲۷ | ۴۴ | ۱۱ | ۲ | انگیزه اقتصادی |
| ۶۳ | ۲۸ | ۸ | ۲ | ۰ | خشونت‌طلبی |

جدول ۳. میزان همبستگی بین متغیرهای مختلف و مؤلفه تعارض بر اساس آزمون پیرسون

| مقدار معناداری | مقدار همبستگی | متغیر |
|----------------|---------------|--|
| ۰/۰۰۲ | ۰/۴۵۵ | نگرش به منابع طبیعی * تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰/۰۰۱ | ۰/۰۰۰ | نگرش به منابع طبیعی * تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۴۰۸ | ۰/۱۲۰ | نگرش به منابع طبیعی * تعارض با سایر مرتع‌داران |
| ۰/۳۲۰ | ۰/۱۳۷ | نگرش به منابع طبیعی * تعارض کل |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۵۶۲ | اعتماد اجتماعی * تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۴۹۲ | اعتماد اجتماعی * تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۲۶۰ | ۰/۱۶۲ | اعتماد اجتماعی * تعارض با سایر مرتع‌داران |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۴۸۰ | اعتماد اجتماعی * تعارض کل |
| ۰/۷۲۱ | ۰/۰۵۳ | مشارکت اجتماعی * تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰/۸۸۷ | ۰/۰۲۲ | مشارکت اجتماعی * تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۲۷۳ | ۰/۱۴۳ | مشارکت اجتماعی * تعارض با سایر مرتع‌داران |
| ۰/۵۱۹ | ۰/۰۸۵ | مشارکت اجتماعی * تعارض کل |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۵۰۶ | خشونت‌طلبی * تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰/۳۳۲ | ۰/۱۲۶ | خشونت‌طلبی * تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۰۰۱ | ۰/۴۲۸ | خشونت‌طلبی * تعارض با مرتع‌داران |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۷۲۴ | خشونت‌طلبی * تعارض کل |
| ۰/۲۵۴ | ۰/۱۷۶ | انگیزه اقتصادی * تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰/۶۵۹ | -۰/۰۵۷ | انگیزه اقتصادی * تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۰۲۳ | ۰/۳۱۲ | انگیزه اقتصادی * تعارض با سایر مرتع‌داران |
| ۰/۴۴۵ | ۰/۱۰۲ | انگیزه اقتصادی * تعارض کل |
| ۰/۰۸۴ | ۰/۲۵۸ | مدت اقامت در روستا * تعارض با اداره منابع طبیعی |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۴۵۰ | مدت اقامت در روستا * تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۳۵۴ | ۰/۱۳۱ | مدت اقامت در روستا * تعارض با سایر مرتع‌داران |
| ۰/۰۵۶ | ۰/۲۵۴ | مدت اقامت در روستا * تعارض کل |

طبق جدول ۵ بین متغیر درآمد و تعارض در همه ابعاد رابطه معنادار بسیار ضعیفی وجود دارد. در حقیقت این مقدار نزدیک صفر است و عملاً می‌توان گفت رابطه‌ای وجود ندارد.

تحلیل رگرسیون

تحلیل رگرسیون (جدول ۶) نشان می‌دهد که رابطه بین متغیرهای خشونت‌طلبی، اعتماد اجتماعی و اندازه خانواده با متغیر تعارض پذیرفته می‌شود و متغیرهای موجود توانایی تبیین ۷۱/۷ درصد از مدل را دارند. در این آزمون، F معنی‌دار است، پس معادله از نظر آماری صحیح بوده و همبستگی متغیرها خطی است. مقادیر t و میزان احتمال آن‌ها (Sig.) نیز اگر کمتر از میزان خطای آلفا باشد نشان می‌دهد که تمام ضرایب محاسبه‌شده از نظر آماری معنادار هستند. پس طبق نتایج، متغیرهای موجود (خشونت‌طلبی، اعتماد اجتماعی و اندازه خانواده) بر تعارض افراد تأثیر دارند. R Square مدل نیز نشان می‌دهد که متغیرهای موجود توانایی بیان حدود ۷۱/۷ درصد از مدل را دارند. همچنین مقدار آماره Durbin-Watson بیش از ۱/۵ و کمتر از ۲ است. بنابراین مدل مناسبی از متغیرهای موجود تهیه شده است. ضریب رواداری (Coefficient of Tolerance) بین صفر و یک در نوسان است و هرچه این ضریب به یک نزدیک باشد میزان هم‌خطی کمتر است که این موضوع در این جدول گویا است.

تحلیل مدل آیموس

گروهی از متخصصان آمار دانشگاه ایالتی کالیفرنیا شمالی ابراز کرده‌اند که به چند دلیل قضاوت درباره برازش مدل، اگر صرفاً بر مبنای مقدار کای‌اسکوئر و سطح معناداری آن انجام شده باشد می‌تواند گمراه‌کننده باشد و بنابراین پژوهشگر اغلب نیازمند توجه به شاخص‌های برازش دیگری برای تصمیم‌گیری نهایی است (۱۰). شاخص کای‌اسکوئر نسبی (CMIN/DF) یکی از شاخص‌های قابل‌قبول بودن مدل است. لومکس و شوماخر (۴۲) مقادیر بین ۱ تا ۵ و حتی گاهی منابع

و تعارض به‌صورت کلی نیز یک رابطه معنادار متوسط است، بدین معنا که با افزایش اعتماد اجتماعی، تمایل افراد به تعارض نیز کاهش می‌یابد. این درحالی است که بین اعتماد اجتماعی و تعارض با سایر مرتع‌داران رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که بین متغیر مشارکت اجتماعی و ابعاد مختلف تعارض رابطه معناداری وجود ندارد. البته بین متغیرهای خشونت‌طلبی و تعارض با اداره منابع طبیعی، خشونت‌طلبی و تعارض با سایر مرتع‌داران، و خشونت‌طلبی و تعارض به‌صورت کلی، رابطه‌های معناداری وجود دارد. رابطه قوی بین خشونت‌طلبی و تعارض کل، بدین معناست که با افزایش دیدگاه و رفتارهای خشونت‌طلبانه افراد، تعارض نیز افزایش می‌یابد. از طرف دیگر، رابطه معناداری بین خشونت‌طلبی و تعارض با سایر نهادها تأیید نشد. بین متغیرهای انگیزه اقتصادی و تعارض با اداره منابع طبیعی، انگیزه اقتصادی و تعارض با سایر نهادها، و همچنین انگیزه اقتصادی و تعارض کل رابطه معناداری وجود ندارد، اما بین انگیزه اقتصادی و تعارض با سایر مرتع‌داران رابطه معناداری وجود دارد، به این صورت که انگیزه اقتصادی باعث می‌شود تعارض با سایر مرتع‌داران نیز افزایش یابد. همچنین بین متغیرهای مدت اقامت در روستا و تعارض با اداره منابع طبیعی، مدت اقامت در روستا و تعارض با سایر مرتع‌داران، و همچنین مدت اقامت در روستا و تعارض کل رابطه معناداری وجود ندارد، ولی بین مدت اقامت در روستا و تعارض با سایر نهادها رابطه معناداری وجود دارد. اگرچه این رابطه یک رابطه ضعیف است ولی بدین معناست که گاهی مدت اقامت بیشتر در روستا باعث می‌شود تعارض با سایر نهادها نیز افزایش یابد.

آزمون تحلیل واریانس بین متغیرها و ویژگی‌های زمینه‌ای

جدول ۴ نشان می‌دهد که بین تحصیلات فرد و تعارض (در تمام ابعاد) رابطه معناداری وجود ندارد و مقدار F نیز نشان می‌دهد که این رابطه، بسیار ضعیف است.

جدول ۴. آزمون تحلیل واریانس بین انواع تعارض و تحصیلات فرد

| مقدار معناداری | F | میانگین مربعات | درجه آزادی | مجموع مربعات | متغیر |
|----------------|-------|----------------|------------|--------------|--------------------------------------|
| ۰/۴۶۹ | ۰/۵۶۷ | ۰/۳۱۴ | ۱ | ۰/۳۱۴ | تعارض با اداره منابع طبیعی بین گروهی |
| | | ۰/۵۵۳ | ۱۰ | ۵/۵۳۵ | درون گروهی |
| | | | ۱۱ | ۵/۸۴۹ | مجموع |
| ۰/۳۰۶ | ۱/۱۲۹ | ۰/۵۶۴ | ۱ | ۰/۵۶۴ | تعارض با سایر نهادها بین گروهی |
| | | ۰/۴۹۹ | ۱۴ | ۶/۹۹۰ | درون گروهی |
| | | | ۱۵ | ۷/۵۵۴ | مجموع |
| ۰/۱۶۰ | ۲/۱۳۴ | ۱/۰۲۱ | ۱ | ۱/۰۲۱ | تعارض با سایر مرتع‌داران بین گروهی |
| | | ۰/۴۴۳ | ۱۰ | ۴/۴۳۱ | درون گروهی |
| | | | ۱۱ | ۵/۴۵۱ | مجموع |

جدول ۵. آزمون تحلیل واریانس بین انواع تعارض و گروه‌های درآمدی پاسخگویان

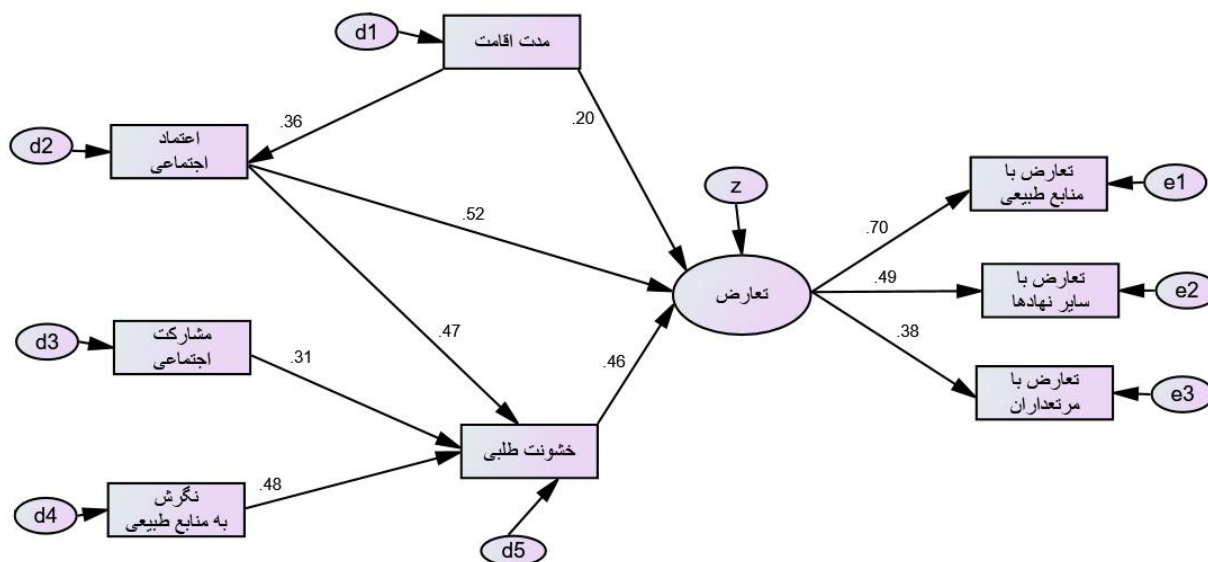
| مقدار معناداری | F | میانگین مربعات | درجه آزادی | مجموع مربعات | متغیر |
|----------------|-------|----------------|------------|--------------|--------------------------------------|
| ۰/۶۰۷ | ۰/۷۲۸ | ۰/۳۱۴ | ۵ | ۱/۶۹۳ | تعارض با اداره منابع طبیعی بین گروهی |
| | | ۰/۵۵۳ | ۴۱ | ۱۹/۰۷۷ | درون گروهی |
| | | | ۴۶ | ۲۰/۷۷۰ | مجموع |
| ۰/۹۷۲ | ۰/۲۰۹ | ۰/۱۲۹ | ۶ | ۰/۷۷۳ | تعارض با سایر نهادها بین گروهی |
| | | ۰/۶۱۶ | ۵۶ | ۳۴/۴۹۷ | درون گروهی |
| | | | ۶۲ | ۳۵/۲۷۰ | مجموع |
| ۰/۶۸۶ | ۰/۶۵۵ | ۰/۳۷۲ | ۶ | ۲/۲۳۳ | تعارض با سایر مرتع‌داران بین گروهی |
| | | ۰/۵۶۸ | ۴۷ | ۲۶/۷۰۲ | درون گروهی |
| | | | ۵۳ | ۲۸/۹۳۵ | مجموع |

جدول ۶. ضریب رگرسیون پاره‌ای از متغیرهای پژوهش

| Sig. | F | Durbin-Watson | Adjusted R | R Square | تلرانس | Sig. | T | Beta | متغیر |
|-------|--------|---------------|------------|----------|--------|-------|--------|--------|---------------------|
| ۰/۰۰۰ | ۱۰/۱۳۴ | ۱/۶۱۶ | ۱/۶۴۶ | ۰/۷۱۷ | ۰/۷۷۰ | ۰/۰۰۰ | ۵/۶۵۲ | ۰/۵۰۴ | خشونت‌طلبی |
| | | | | | ۰/۶۹۷ | ۰/۰۰۶ | ۲/۹۵۶ | ۰/۲۲۶ | اعتماد اجتماعی |
| | | | | | ۰/۸۸۷ | ۰/۹۱۵ | -۰/۱۰۸ | ۰/۰۲۱ | مشارکت اجتماعی |
| | | | | | ۰/۸۰۳ | ۰/۵۹۷ | -۰/۵۳۵ | ۰/۰۴۳ | نگرش به منابع طبیعی |
| | | | | | ۰/۸۲۴ | ۰/۳۶۷ | ۰/۹۱۵ | ۰/۰۶۰ | انگیزه اقتصادی |
| | | | | | ۰/۶۶۴ | ۰/۳۸۶ | ۰/۸۸۰ | ۰/۰۰۳ | مدت اقامت در روستا |
| | | | | | ۰/۶۷۳ | ۰/۰۴۳ | ۲/۱۱۱ | ۰/۰۶۱ | اندازه خانواده |
| | | | | | ۰/۸۱۴ | ۰/۱۴۲ | -۱/۵۰۴ | -۰/۰۰۵ | سن |

جدول ۷. مقادیر شاخص‌های برازش مدل معادله ساختاری تحقیق

| Criteria | CMIN/DF | PGFI | CFI | PCFI | PNFI | RMSEA |
|----------|---------|-------|-------|-------|-------|-------|
| مقدار | ۱/۴۰۵ | ۰/۳۸۷ | ۰/۹۶۶ | ۰/۵۱۸ | ۰/۴۸۲ | ۰/۰۷ |



شکل ۲. مدل معادله ساختاری پژوهش (رنگی در نسخه الکترونیکی)

طبق نتایج جدول ۸، رابطه تمام متغیرهای حاضر در مدل تأیید شد. تنها برای اصلاح مدل، به‌ناچار متغیر انگیزه اقتصادی حذف شد. نتیجه نشان می‌دهد به‌ترتیب تأثیر متغیرهای اعتماد اجتماعی و سپس خشونت‌طلبی بر روی تعارض بیشتر است، در حالی‌که سایر متغیرها از طریق تأثیر بر روی متغیر خشونت‌طلبی و سپس بر روی تعارض (به‌صورت غیرمستقیم) مؤثر هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

چالش‌های امروزی در مدیریت منابع طبیعی بیش از آن‌که فنی باشند، اجتماعی هستند. در نتیجه، نیاز است تا رویکردهای اجتماعی برای حل تعارضات اجتماعی در نظر گرفته شود. این پژوهش با بررسی موضوعات و مسائل اجتماعی دخیل در مدیریت مراعات، به شناسایی عوامل ایجادکننده تعارضات در منطقه مورد مطالعه، شناسایی شدت و اثرات آنها بر روی

سخت‌گیرتر مقادیر بین ۱ تا ۲ و گاهی بین ۱ تا ۳ را قابل قبول دانسته‌اند. در این مدل با تقسیم کای اسکوتر بر درجه آزادی عدد ۱/۴۰۵ به‌دست آمد که نشان‌دهنده قابل قبول بودن مدل است. شاخص دیگری که مورد استفاده قرار گرفت، شاخص برازش مقتصد هنجار شده (Parsimony Normed Fit Index) است. اغلب، مقادیر بالاتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰ را برای این شاخص مناسب تلقی کرده‌اند (۱۰). در این مدل PCFI و PNFI نیز دارای مقادیر بالاتر از ۰/۵۰ و یا نزدیک به آن هستند. شاخص بعدی شاخص تطبیقی است که هرچه به ۱ نزدیک باشد بیشتر مورد قبول است و مدل تأیید می‌شود. در اینجا CFI بیش از ۰/۸ و نزدیک به ۱ است. از آنجا که RMSEA نیز کمتر از ۰/۰۸ است بنابراین با توجه به نظریات و سایر شاخص‌ها می‌توان مدل تدوین شده را قابل قبول دانست (جدول ۷). به عبارت دیگر با توجه به شاخص‌های مدل، می‌توان در مجموع گفت که مدل مناسب و قابل قبول است (شکل ۲).

جدول ۸. مقادیر برآورد استاندارد بین متغیرها

| مقدار معناداری | برآورد استاندارد | مقدار بحرانی (C.R) | متغیر |
|----------------|------------------|--------------------|------------------------------------|
| ۰/۰۰۲ | ۰/۳۵۵ | ۳/۱۵۹ | مدت اقامت در روستا-اعتماد اجتماعی |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۴۷۰ | ۵/۸۵۶ | اعتماد اجتماعی-< خشونت طلبی |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۳۰۷ | ۴/۰۳۳ | مشارکت اجتماعی-< خشونت طلبی |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۴۷۸ | ۶/۲۴۶ | نگرش به منابع طبیعی-< خشونت طلبی |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۴۹۵ | ۳/۷۸۹ | اعتماد اجتماعی-< تعارض |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۳۶۹ | ۳/۳۵۵ | مدت اقامت در روستا- < تعارض |
| ۰/۰۰۳ | ۰/۴۰۶ | ۲/۹۲۶ | خشونت طلبی-< تعارض |
| ۰/۰۰۰ | ۰/۶۵۸ | ۶/۲۰۵ | تعارض-< تعارض با اداره منابع طبیعی |
| — | ۰/۶۶۸ | — | تعارض-< تعارض با سایر نهادها |
| ۰/۰۰۴ | ۰/۳۶۶ | ۲/۹۰۹ | تعارض-< تعارض با مرتع‌داران |

احتیاج به پیاده‌روی و گله‌گردانی دارد و از طرف دیگر، احتیاج به فعالیت‌هایی برای تولید محصولات متفاوتی همچون لبنیات و پشم دارد، بنابراین به فراخور کار به یک خانواده کامل (زن، مرد و فرزند) نیاز دارد.

بیشترین پاسخگویان از نظر درآمد در مضیقه هستند. به عبارت دیگر، بیشتر پاسخگویان درآمدی بین ۳۰-۲۰ میلیون ریال در ماه داشتند و تعداد کمی درآمد خود را ۷۰-۶۰ میلیون ریال اعلام کردند که این درآمد بالاتر با توجه به بررسی‌های انجام‌شده ناشی از زیادبودن تعداد دام است. کم‌بودن درآمد قریب به اتفاق بهره‌برداران، نشان‌دهنده شرایط سخت زندگی به-ویژه در سنین بالا است. بیش از نیمی از پاسخگویان دارای مشاغل دولتی بوده و در عین حال پروانه مرتعداری نیز دارند اما پروانه چرا ندارند. این سؤال پیش می‌آید که این افراد که شغل دولتی دارند در کدام سازمان‌های دولتی و یا خصوصی مشغول به کار هستند. تنها سه نفر از پاسخگویان اعلام کردند شغل آزاد دارند. این یافته می‌تواند به این معنا باشد که مرتعداری شغل اصلی ایشان است. همچنین میزان درآمد ایشان نشان می‌دهد که مرتعداری برای ایشان جنبه درآمدزایی دارد. با توجه به سن افراد می‌توان نتیجه گرفت که بیشتر افراد در زمان مولد بودن و اشتغال به مشاغل دیگر برای افزایش ثروت به این شغل نیز

همکاری‌ها، و شناسایی راه‌حل‌های مدیریت تعارض از دیدگاه گروه‌داران کلیدی پرداخت.

با وجود اینکه در سنین پیری توان کار وجود ندارد نتایج نشان داد بیشتر مرتع‌داران دارای سن بالا هستند. به علت اشتغال قشر نوجوان به تحصیل و نیز افزایش تحصیلات و مهاجرت جوانان، اشتغال افراد دارای سن پایین در مرتعداری کم است. به عبارت دیگر با عنایت به اینکه افراد در سنین ۵۵ تا ۷۵ سالگی انس خاصی با دام دارند و از طرفی بیشتر کارهای سخت مربوط به جمع‌آوری دام و گله‌گردانی توسط چوپان‌ها و فرزندان آنها انجام می‌شود و هیچ کار دیگری هم در توان آنها نیست، بنابراین فراوانی بهره‌برداران در این شرایط سنی زیاد است. از طرفی گرایش نوجوانان و جوانان به تحصیل، دانشگاه و مهاجرت، از فراوانی آنها در این حرفه کاسته و این ممکن است نشان‌دهنده راحت‌طلبی آنان نیز باشد. همچنین تعداد مرتع‌دار خانم بسیار کم است که شاید نشان از ساختار مردانه این حرفه دارد. بیشتر پاسخگویان، متأهل بوده و ۴ عضو در خانواده داشتند، یعنی بیشتر خانواده‌ها جزء خانواده‌های هسته‌ای شامل پدر، مادر و فرزندان هستند. درصد بالای افراد متأهل، نشان‌دهنده ساختار خانوادگی این حرفه است. با عنایت به اینکه دامداری یکی از شغل‌های چندبعدی بوده که از یک طرف،

را تا حدی زیاد ارزیابی کرده‌اند که نشان از درگیری مدیریتی بیشتر و کنترل بیشتر اداره منابع طبیعی شهرستان کلات بر فعالیت‌های آنان دارد. از طرفی، تعداد کمی این تعارض را کم ارزیابی نموده‌اند که نشان از دانش یا آگاهی بالا نسبت به اهمیت زیستگاه‌های طبیعی و مأموریت سازمانی کارشناسان اداری دارد و یا به صورت موردی جزء تشکیلات و سازمان‌های مردم‌نهاد و غیردولتی هستند. همچنین اکثر پاسخگویان (۴۲ درصد) تعارض با سایر نهادها را متوسط ارزیابی کرده‌اند که با توجه به آشنایی محققان با منطقه و مردم و بلایای طبیعی اخیر، بیشتر این تعارض‌ها می‌تواند با شرکت آب و فاضلاب روستایی، دادگاه‌ها و اداره حفاظت محیط‌زیست باشد. به عبارت دیگر، سایر نهادها درگیر مثل دادگاه‌ها، شرکت آب و فاضلاب روستایی و اداره حفاظت محیط‌زیست دائم در تضاد با مردم هستند. البته در بیشتر موارد، مشکل توسط بهره‌برداران ایجاد و فقط توسط نهادها مدیریت می‌شود. اکثر پاسخگویان (۴۳ درصد) تعارض با سایر مرتع‌داران را تا حدی زیاد ارزیابی کرده‌اند که عمده این تعارض‌ها به دلیل پیشروی در مرز سامانه‌های مرتعی مجاور و منابع آب دام است. همچنین این تعارض‌ها بیشتر در مواقع خشک‌سالی اتفاق می‌افتد. البته باید بیان کرد که بیشترین پاسخگویان (۵۷ درصد) خشونت را نیز تا حدی زیاد ارزیابی کرده‌اند. این درحالی است که تنها ۱ درصد از پاسخگویان خشونت را کم دانسته‌اند. این موضوع می‌تواند گویای زندگی در شرایط سخت کوهستانی و روحیه جنگاوری که از گذشته برای احقاق حق و حفاظت از خود داشته‌اند باشد.

اعتماد اجتماعی در روستاها بالاست، به طوری که ۳۹ درصد از پاسخگویان اعتماد اجتماعی خود را بسیار زیاد دانسته‌اند. این موضوع نشان‌دهنده وجود ساختارهای جمعی از قبیل بسیج و شورا در محل، وجود تحصیلات بالا و اجتماعی‌تر بودن آنان، و نیز وجود افراد دوشغله که شغل اصلی خود را دولتی عنوان نموده‌اند است. بیش از نیمی از پاسخگویان میزان حداقلی از مشارکت اجتماعی را دارند، زیرا ۶۷ درصد پاسخگویان به

گرایش دارند، هرچند خود به طور مستقیم درگیر نباشند. به هر حال، با توجه به گرایش جوان‌ها به ویژه در سنین ۲۵ تا ۴۰ سال، این افراد ممکن است دامداری را به عنوان شغل دوم و میراث پدر و مادر در حال حاضر در اختیار داشته باشند.

۶۷ نفر از پاسخگویان اعلام کردند که پروانه چرا دارند و تنها ۲ نفر اعلام کردند فاقد پروانه هستند. با توجه به اینکه براساس شناسنامه مراتع هر ساله از مرتع‌دار عوارض مربوط به مدیریت چرا (تعادل دام و مرتع) اخذ می‌شود و بر این اساس آنها به عنوان بهره‌بردار ذی‌حق شناخته می‌شوند بنابراین حدود ۹۸ درصد از پاسخگویان اظهار کردند که پروانه چرا دارند.

۷۰ درصد پاسخگویان اعلام کردند که طرح مرتعداری دارند و بقیه این سؤال را بی‌پاسخ گذاشتند. با توجه به امکان داشتن روحیه محافظه‌کاری و اینکه پاسخگویان، این پرسش‌نامه را مرتبط با نهادها و سازمان‌های دولتی دانسته‌اند سعی کردند با محافظه‌کاری به این پرسش پاسخ نگویند. بنابراین احتمالاً این تعداد افراد فاقد طرح مرتعداری هستند. همچنین با عنایت به قرار گرفتن منطقه مورد مطالعه در محدوده طرح مدیریت منابع جنگلی، بیشتر بهره‌برداران از بین این ۷۰ درصد با توجه به عدم تشخیص طرح مرتعداری از طرح مدیریت منابع جنگلی، اظهار کرده‌اند که طرح مرتعداری دارند.

در مورد تحصیلات، ۹ نفر بی‌سواد و ۸ نفر باسواد در سطح نهضت سوادآموزی بوده و ۵۳ نفر میزان تحصیلات خود را اعلام نکردند، یعنی بیشترین درصد پاسخگویان سطح تحصیلات خود را بیان نکردند. با توجه به میانگین سنی بالای اکثر مرتع‌داران، امکان بی‌سوادی وجود دارد، اما برخی از معنای بی‌سوادی آگاهی نداشته و بعضی نیز از عنوان کردن آن می‌ترسند و یا آن را باعث کسر شأن خود می‌دانند. به عبارت دیگر، این احتمال وجود دارد که این افراد دارای مدرکی بالاتر از نهضت سوادآموزی و حتی ابتدایی باشند اما شغل کنونی را در شأن خود نمی‌دانند و در نتیجه از فاش کردن مدرک تحصیلی خود خودداری کرده‌اند.

بیشتر پاسخگویان (۳۶ درصد) تعارض با اداره منابع طبیعی

(یعنی رابطه بین متغیر تعارض با سایر نهادها و متغیر نگرش به منابع طبیعی و رابطه بین متغیر تعارض با مرتع‌داران با متغیر نگرش به منابع طبیعی) رابطه وجود ندارد، این بخش از فرضیه تأیید نمی‌شود. نتایج تحلیل رگرسیونی (جدول ۶) نیز نشان داد که رابطه بین تعارض و نگرش به منابع طبیعی تأیید نمی‌شود در حالی که این رابطه در تحقیقات انصاری و همکاران (۴) تأیید شد.

تبیین فرضیه دوم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و اعتماد اجتماعی

نتایج نشان داد که بین دو متغیر تعارض و اعتماد اجتماعی، رابطه متوسطی وجود دارد و این فرضیه نیز تأیید می‌شود (جدول ۳). این بدان معناست که اعتماد اجتماعی بالا به کاهش تعارض مرتع‌داران با اداره منابع طبیعی و کارمندان آن می‌انجامد. همچنین رابطه بین تعارض به صورت کلی و اعتماد اجتماعی نیز یک رابطه متوسط است، بدین معنا که با افزایش اعتماد اجتماعی، تمایل افراد به تعارض نیز کاهش می‌یابد. نتایج تحلیل رگرسیونی (جدول ۶) نیز نشان داد که مشابه تحقیقات ویسی و همکاران (۴۶) و قاسمی و همکاران (۹)، رابطه بین تعارض و اعتماد اجتماعی تأیید می‌شود.

تبیین فرضیه سوم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و مشارکت اجتماعی

نتایج نشان داد که بین دو متغیر ابعاد مختلف تعارض و مشارکت اجتماعی رابطه وجود ندارد (همبستگی ۰/۰۵۳) و این فرضیه تأیید نمی‌شود (جدول ۳). بنابراین امکان این وجود دارد که یک شخص در بسیاری از کارها مشارکت داشته باشد اما ذاتاً انسان متعارض و خشونت‌طلبی باشد. در هر صورت، امکان تأثیر بر خشونت‌طلبی و یا کاهش تعارض در درازمدت وجود دارد. طبق نتایج تحقیق قاسمی و کرمی‌دهکردی (۸)، تضاد بین کنش‌گران اجتماعی موجب کاهش سرمایه‌های اجتماعی و کاهش مشارکت جوامع محلی در طرح‌های منابع طبیعی

فراخور زندگی فعلی و عضویت در سازمان‌های مردمی مثل بسیج حداقل در یک فعالیت مشارکتی سهیم بوده‌اند. به علاوه، بیشتر پاسخگویان (۵۲ درصد) نگرش مثبت به منابع طبیعی داشتند. این امر می‌تواند ناشی از این باشد که با وجود سیل‌خیزی عرصه و امکان وارد آمدن خسارات سنگین از سیل، این منطقه به‌علت داشتن پوشش مرتعی و جنگلی مناسب، چندان آسیبی ندیده است. درصد بسیار اندکی از پاسخگویان نگرش منفی به منابع طبیعی داشتند که نشان‌دهنده آگاهی بالای افراد پاسخگو نسبت به اهمیت منابع طبیعی در اقتصاد پایدار است. همچنین بیشترین پاسخگویان مخالف خشونت‌طلبی بوده و درصد کمی از افراد خشونت‌طلب بودند. اکثر پاسخگویان (۴۱ درصد) دارای انگیزه اقتصادی متوسط هستند، بدین معنا که مرتع‌داری برای ایشان انگیزه اقتصادی متوسطی ایجاد می‌کند. متوسط بودن پاسخ پاسخگویان ممکن است به سبب دوشغله بودن و داشتن زمین‌های زراعی در روستاهای محل اقامتشان باشد. همچنین ۵۸ درصد از بهره‌برداران برای ادامه زندگی و شغل مرتع‌داری و دامداری، انگیزه اقتصادی داشتند. البته تعداد بسیار اندکی (۱ درصد) مخالف این موضوع بودند که مرتع‌داری انگیزه اقتصادی ایجاد می‌کند. درصد اندکی از افراد تعارض با اداره منابع طبیعی را قبول داشتند اما بیشتر آنها نظرشان نسبت به تعارض با سایر نهادها متوسط بود. همچنین درصد بالایی از مرتع‌داران معتقدند که با سایر مرتع‌داران تعارض ندارند.

تبیین فرضیه اول تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و نگرش به منابع طبیعی

طبق نتایج این پژوهش (جدول ۳) و هم‌راستا با نتایج انصاری و همکاران (۴)، بین دو متغیر تعارض و نگرش به منابع طبیعی رابطه نسبتاً ضعیفی وجود دارد (همبستگی ۰/۴۵۵) و این فرضیه تأیید می‌شود. این بدان معناست که با نگرش مثبت به منابع طبیعی، تعارض با اداره منابع طبیعی کاهش می‌یابد. البته انتظار می‌رفت بین این دو متغیر رابطه قوی وجود داشته باشد. از طرف دیگر، در حالی که بین دو وجه دیگر متغیر تعارض

می‌شود که انگیزه اقتصادی نیز افزایش یابد، یعنی با افزایش انگیزه اقتصادی شرایط برای تعارض با سایر مرتع‌داران فراهم و زیاد می‌شود. برای مثال با افزایش تعداد دام و استفاده بیشتر از مرتع امکان خشونت‌طلبی و تعارض با سایر مرتع‌داران به وجود می‌آید، همان‌گونه که بر پایه نظریات و همچنین نتایج تحقیقات ریچل و همکاران (۳۹)، اوایلر (۳۵) و وارنر (۴۵)، رابطه بین تعارض با منابع طبیعی و انگیزه اقتصادی تأیید می‌شود. با توجه به نتایج به دست آمده از مدل رگرسیونی (جدول ۶) این رابطه پذیرفته نمی‌شود. در حقیقت به علت بسته بودن شرایط و امکان افزایش تعداد دام بر اساس جنگلی بودن مراتع منطقه و داشتن طرح مدیریت منابع جنگلی و پایین بودن انگیزه‌های اقتصادی در این شغل، افراد تمایلی ندارند تا با نهادها و سازمان‌ها تعارض پیدا کنند.

تبیین فرضیه ششم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و

مدت اقامت در روستا

با توجه به نتایج به دست آمده از مدل معادله ساختاری (شکل ۲) بین متغیرهای تعارض با منابع طبیعی با مدت اقامت در روستا، تعارض با مرتع‌داران با مدت اقامت در روستا، و تعارض کل با مدت اقامت در روستا، رابطه وجود ندارد و این فرضیه تأیید نمی‌شود، اما بین تعارض با سایر نهادها با مدت اقامت در روستا رابطه ضعیفی وجود دارد و تأیید می‌شود. این یافته، مطابق یافته‌های لی و همکاران (۳۰) است. نتایج بدان معناست که مدت بیشتر اقامت در روستا باعث می‌شود که فرد احساس کند در صورت بالاگرفتن تعارض به اندازه کافی از سرمایه اجتماعی روستاییان برخوردار است تا در صورت نیاز از ایشان یاری بطلبد.

تبیین فرضیه هفتم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و

تحصیلات فرد پاسخگو

بین تحصیلات فرد و تعارض (در همه ابعاد) رابطه وجود ندارد (جدول ۴). مقدار F نیز نشان می‌دهد که این رابطه یک رابطه

می‌شود. نتایج مدل معادله ساختاری نشان داد که این متغیر از طریق خشونت‌طلبی، بر تعارض و ابعاد آن مؤثر است. همچنین بر اساس نتایج شکل ۲ و جداول ۷ و ۸، مدل معادله ساختاری نیز رابطه بین تعارض و مشارکت اجتماعی را تأیید می‌کند که در تحقیقات دیگران (۸) نیز تأیید شده است. در حقیقت این رابطه از طریق تأثیر بر خشونت‌طلبی نیز تأیید می‌شود.

تبیین فرضیه چهارم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و

خشونت‌طلبی

نتایج نشان داد که بین متغیرهای تعارض با اداره منابع طبیعی با خشونت‌طلبی، تعارض با مرتع‌داران با خشونت‌طلبی، و تعارض با خشونت‌طلبی، رابطه وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌شود (جدول ۳)، به گونه‌ای که رابطه بین تعارض با خشونت‌طلبی یک رابطه بسیار قوی بود. رابطه بین خشونت‌طلبی و تعارض با منابع طبیعی و سایر مرتع‌داران یک رابطه نسبتاً ضعیف است در حالی که رابطه بین تعارض با منابع طبیعی و خشونت‌طلبی یک رابطه متوسط است. همچنین رابطه بین خشونت‌طلبی با تعارض با سایر نهادها نیز تأیید نشد. البته مطابق نظریات و همچنین نتایج تحقیقات یوسفی و همکاران (۴۸) انتظار می‌رفت که بین این دو متغیر رابطه وجود داشته باشد. از طرف دیگر، با توجه به نتایج به دست آمده از مدل رگرسیونی (جدول ۶)، این رابطه پذیرفته می‌شود. همچنین بر اساس نتایج شکل ۲ مدل معادله ساختاری نیز این رابطه تأیید می‌شود. در حقیقت رابطه بین خشونت‌طلبی با سایر ابعاد تعارض نیز تأیید می‌شود.

تبیین فرضیه پنجم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و

انگیزه اقتصادی

بین متغیرهای تعارض با منابع طبیعی با انگیزه اقتصادی، تعارض با سایر نهادها با انگیزه اقتصادی و تعارض کل با انگیزه اقتصادی رابطه وجود ندارد و این فرضیه تأیید نمی‌شود (جدول ۳)، اما بین تعارض با مرتع‌داران با انگیزه اقتصادی رابطه وجود دارد و این بدان معناست که تعارض با سایر مرتع‌داران باعث

بسیار ضعیف است و این فرضیه تأیید نمی‌شود، درحالی‌که انتظار می‌رفت بین تحصیلات فرد و تعارض رابطه وجود داشته باشد. از طرف دیگر، بین تعارض کل و تحصیلات فرد رابطه نسبتاً ضعیفی وجود دارد. این یافته می‌تواند به این دلیل باشد که درصد بالایی از پاسخ‌دهندگان تحصیلات پایینی داشتند و افراد تحصیل کرده کمی جزء مرتع‌داران بوده و پرسش‌نامه را تکمیل کرده‌اند.

تبیین فرضیه هشتم تحقیق: امکان وجود رابطه بین تعارض و درآمد پاسخگویان

بین دو متغیر تعارض در همه ابعاد آن و درآمد رابطه بسیار ضعیفی وجود دارد. در حقیقت این مقدار نزدیک به صفر است و می‌توان گفت رابطه‌ای وجود ندارد و فرضیه صفر مبنی بر عدم رابطه تأیید می‌شود (جدول ۵). هرچند با توجه به نظریات و همچنین نتایج تحقیقات قاسمی و کرمی‌دهکردی (۸)، انتظار می‌رفت که بین این دو متغیر رابطه وجود داشته باشد، اما این رابطه طبق جدول ۸ نیز رد شد.

عمده فرضیات تحقیق در قالب چندین آزمون و از طریق نرم‌افزارهای متفاوت و در ابعاد مختلف متغیرهای وابسته و مستقل ارائه شدند. نتایج این آزمون‌ها نشان داد که برخی از فرضیات مطرح شده در تحقیق تأیید شده و برخی دیگر تأیید نشدند. همچنین نتایج نشان داد که مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار، اعتماد اجتماعی و خشونت‌طلبی است که قدرت تبیین متغیر وابسته را تا بیش از ۷۱ درصد دارند، یعنی با افزایش و کاهش هر کدام از متغیرهای مذکور، تضاد و تعارض مرتع‌دار با اداره منابع طبیعی کاهش می‌یابد. از طرف دیگر، وجود تنوع در گروداران و منافع و علایق مختلف آنها، مهم‌ترین عامل انسانی به‌وجود آورنده تنش کنونی (تعارض) در بهره‌برداری پایا از منابع طبیعی در چراگاه‌های جنگلی هزارمسجد شهرستان کلات است. به همین دلیل، کاهش اعتماد مردم روستایی نسبت به دیگر گروداران در سال‌های اخیر به عنوان مهم‌ترین اثر و پیامد تعارض مطرح است.

برنامه پنجم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جمهوری

اسلامی ایران از نظر میزان توجه به شاخص‌های توسعه پایای کشاورزی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی دارای رتبه اول بوده است. به نظر می‌رسد عواملی همچون قرارگیری کشور ما در موج و جریان توسعه پایا در سطح جهان، بروز مسائل و مشکلات محیط‌زیستی در پهنه سرزمین نظیر بحران آب و خشکسالی‌ها، رشد جمعیت و افزایش نیاز غذایی و همچنین درک بیشتر اهمیت مقوله پایایی از سوی برنامه‌سازان و سیاست‌مداران کشور، نقش زیادی در تأکید برنامه پنجم بر توسعه پایای کشاورزی داشته است (۲). در این میان، جنگل‌ها و بیشه‌زارهای طبیعی به‌عنوان میراث طبیعی ماندگار به تمام نسل‌ها و بلکه همه جهان تعلق دارند که طبق اصل پنجاهم قانون اساسی کشور، صیانت از آنها نیز وظیفه همگانی است و طبق اصل ۴۵ باید برای مصالح عامه پاسداری و حفاظت شوند. تعدد قوانین زیاد، متعارض و بخشی‌نگر در کنار دادرسی و اجرای ناقص آن توسط قوای مقننه، قضائیه و مجریه، سبب شده تا بنا به مشاهدات عینی، تخریب این منابع خدادادی به وضعیت نگران‌کننده‌ای برسد (۶). از طرف دیگر، سیاست جنایی ایران در حمایت، حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع بیشتر به بعد کیفری آن توجه کرده و سعی بر آن داشته که با مجازات‌های سرکوب‌گرانه، در برخورد با متعديان و متجاوزان به محیط طبیعی کمترین تسامح و چشم‌پوشی را داشته باشد (۳). از سوی دیگر، تناقض قوانین خاص منابع طبیعی با قوانین بخش‌های دیگر (مانند صنایع و معادن) و همچنین خلأهای قانونی، نقش عمده‌ای در ارتکاب جرم تخریب با انگیزه احداث معادن مختلف ایفا می‌کند (۲۶). این چنین است که پدیده معروف به زمین‌خواری، هم از نظر محیط‌زیستی و هم از نظر اقتصادی، حائز اهمیت است و همین امر ایجاب کرده تا از طریق حقوق کیفری که وظیفه اصلی آن حفظ ارزش‌های اساسی در جامعه است با این افراد برخورد شود (۳۳). همچنین اعمال سلیقه‌ای قانون، کمبود یا نبود نظارت اجتماعی و پایین بودن سقف جرایم و مجازات‌های کیفری برای متخلفان، نقش پیشگیرانه این قوانین را تا حد زیادی تضعیف نموده و حمایت

در زمان مراجعه مردم برای تفریح و استفاده از عرصه‌ها در اختیار آنها قرار گیرد (۳۱).

اراضی ملی و اکوسیستم‌های طبیعی به دلیل خلأهای قانونی موجود مانند عدم جرم‌انگاری دقیق، نگهداری و عرضه محصولات جنگلی، تغذیه غیرمجاز برخی از دام‌ها در جنگل، بریدن بوته‌ها و درختچه‌ها، و همچنین عدم اجرای صحیح مقررات مربوط به تثبیت مالکیت و تداخل فعالیت‌های دستگاه‌های مختلف دولتی با یکدیگر از جمله در حریم و بستر رودخانه‌ها، شهرها، روستاها، جاده‌ها، معادن، و سواحل دریاها، هر ساله در معرض افزایش تجاوز بوده و مورد تخریب قرار می‌گیرد (۳۶). آتش‌سوزی در جنگل‌ها و مراتع پدیده بسیار تلخ و مخربی است که هر ساله با روند روبه‌رشد سبب نابودی بخش جبران‌ناپذیری از این سرمایه‌های ملی طبیعی می‌شود. بررسی حقوقی آتش‌سوزی در قوانین و مقررات دستگاه‌ها و سازمان‌های متولی و مسئول حفاظت از طبیعت می‌تواند راهکار مؤثری در راستای مدیریت و کاهش آن باشد (۴۱).

ارزیابی چرخه حیات یکی از رهیافت‌های استاندارد در برآورد اثرات محیط‌زیستی در جهان است. موفقیت این رهیافت در زمینه‌های مختلف مانند صنعت و خدمات سبب شده که به‌کارگیری آن در زمینه کشاورزی و تولید غذا نیز بیش از پیش توسعه یابد. در این راستا با توجه به اهمیت آب و نهاده‌های تولید و همچنین ضرورت حفظ اکوسیستم‌های پایدار و توجه به اصل حفاظت محیط‌زیست در ایران، به‌کارگیری این رهیافت می‌تواند به نظام مدیریتی این منابع کمک کند (۴۳). خرید تضمینی دام از بهره‌بران و افزایش خدمات حمایتی (مثل بیمه) به‌ویژه در زمان‌های بحرانی مانند خشک‌سالی، امکان استفاده بهره‌بران را از سایر پتانسیل‌های مراتع (مثل زنبورداری، شیلات، گیاهان دارویی و غیره) برای تأمین درآمد و معیشت خانواده فراهم می‌کند (۲۵، ۲۸ و ۳۲) که نیازمند توجه وزارت جهاد کشاورزی است.

نتایج تحقیق حاضر مبین این واقعیت است که عوامل اجتماعی زیادی در تعیین تعارضات مرتع‌داران دخیل است، اما

ضعیف قانون و ناکافی بودن تعداد محیط‌بانان و تجهیزات آن‌ها نیز مزید بر علت شده است (۱۴).

یکی از مهم‌ترین عوامل تخریب جنگل‌ها و مراتع کشور وجود فقر -چه از نوع عینی و چه از نوع ذهنی- است که خود به‌عنوان یک عامل کلیدی باعث به‌وجود آمدن عوامل دیگری مانند بیکاری، پایین بودن سطح سواد، پایین بودن سطح امکانات رفاهی و غیره می‌شود. به‌علت وسعت، گستردگی و تنوع منابع (زیستگاه‌های) طبیعی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور نمی‌تواند به‌صورت یکه و تنها شرایط را از چیزی که هست بهتر کند. بهتر شدن شرایط مستلزم مشارکت همه‌جانبه همه افراد جامعه است (۱۳، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۲۹ و ۳۴). به همین دلیل، رویکرد حکمرانی خوب در منابع طبیعی پیشنهاد شده است (۳۸ و ۴۹).

از دیدگاه حسابداری سبز، اهمیت کالاها و خدمات غیربازاری اکوسیستم‌های طبیعی نسبت به کالاهای بازاری به‌خوبی مشخص است مکه در تخریب، این مواهب باید محاسبه شود. به‌عبارت دیگر، با پذیرش نظریه شکست بازار برای کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی، باید به سمت تصحیح بازار حرکت کرد. به‌همین دلیل، تخریب و نابودی محیط‌های طبیعی و بهره‌برداری بی‌رویه از زیستگاه‌های طبیعی از مسائل و مشکلات مهم بشر در قرون معاصر است. جنگل‌زدایی، بیابان‌زایی، افزایش جمعیت، کاهش عرصه‌های طبیعی، شورشیدن خاک‌های حاصلخیز، افزایش آلودگی‌ها و نابودی کشتزارها به‌واسطه فرسایش خاک از ریسک‌ها، خطرهای تهدیدهای محیط‌زیستی است. با توجه به اینکه افزایش آگاهی عموم مردم در مورد منافع اجتماعی منابع طبیعی نسبت به سایر عوامل از اهمیت بسیاری برخوردار است ضرورت دارد با تبلیغات در رسانه‌های جمعی و مشخص کردن ارزش‌های اقتصادی و غیراقتصادی منابع طبیعی برای عموم مردم، فرهنگ استفاده صحیح از اکوسیستم‌های طبیعی در سطح جامعه بهینه شود. همچنین لازم است بروشورهای آنلاین حاوی اطلاعات هر اکوسیستم طبیعی (به‌طور خاص جنگل‌ها و مراتع) تهیه شود تا

برای مشکلات ایشان پیدا کنند، خود مشکل‌آفرین هستند.

تشکر و سپاسگزاری

این مقاله از پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست دانشگاه فردوسی مشهد با شماره طرح پژوهشی ۴۷۲۹۶ استخراج شده است. پژوهشگران صمیمانه قدردان این حمایت‌ها هستند.

طبق نتایج، افزایش اعتماد اجتماعی به دستگاه‌ها و مدیران، راهکار کاهش تعارض‌های بی‌شمار بین مرتع‌داران و سازمان‌های مرتبط است. تا زمانی که مرتع‌دار این احساس را پیدا نکند که ضوابط و عملکرد سازمان‌ها و مسئولان در راستای حفظ منابع طبیعی و منافع وی است این تعارض‌ها همیشگی خواهد ماند. نتایج پرسش‌باز در پرسش‌نامه نشان داد که روستاییان و مرتع‌داران معتقدند مسئولان در راستای همسازی (Synergism) با مرتع‌دار عمل نمی‌کنند و همواره بیش از آن‌که بتوانند راه‌حلی

منابع مورد استفاده

- Adeli, K. and A. Rahimi Nasab 2012. Investigating the legislation process in Iran's natural resources. In: Proceeding of First National Conference on Zagros Environmental Law and Natural Resources. Khorramabad, Iran. pp. 115-124. (In Farsi)
- Afrakhteh, H., M. Hajipour, M. Gourzin and B. Nejati. 2013. The situation of sustainable agricultural development in Iran development plans case: five-year plans after the revolution. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies* 1(1): 43-62. (In Farsi)
- Ahmadi, M., M. Nourpour and M. S. Esfandiari. 2012. Iran's criminal policy on protection and conservation of forests and rangelands. In: Proceeding of First National Conference on Zagros Environmental Law and Natural Resources. Khorramabad, Iran. pp. 374-385. (In Farsi)
- Ansari, N., J. Seyed Akhlaghi Shal and M. Ghasemi. 2009. Determination of socio-economic factors on natural resources degradation of Iran. *Iranian journal of Rangeland and Desert Research* 15(4): 508-524. (In Farsi)
- Badehian, Z., M. Mansouri and H. Sanjabi. 2017. Economic valuation of some of the most important functions and services of Quercus forests in the central Zagros (case study: Lorestan province). *Journal of Environmental Science and Technology* 19(5): 353-363. (In Farsi)
- Davari, M. 2012. Legal, judicial, and administrative challenges to preventing crimes against natural resources. In: Proceeding of First National Conference on Zagros Environmental Law and Natural Resources. Khorramabad, Iran. pp. 355-365. (In Farsi)
- Fisher, R. 2000. Sources of conflict and methods of conflict resolution. Springer-Verlag, New York.
- Ghasemi, M. and E. Karami Dehkordi. 2017. Analyzing social actors' conflict network on natural resources conservation and use and its impact on rural households' livelihoods: a case study in the Dorahan and Cheshmeh Ali watersheds. *Iranian journal of Rangeland and Desert Research* 24(1): 39-56. (In Farsi)
- Ghasemi, M., E. Karami Dehkordi and A. Ebrahimi. 2017. Analyzing social actors' conflict in natural resources management and its impact on rural communities (case study: Borujen County). *Journal of Rural Research* 8(4): 635-648. (In Farsi)
- Ghasemi, V. 2009. Structural equivalence modeling in social research using Amos Graphics. Sociology Publishing, Tehran.
- Grimble, R. and K. Wellard. 1997. Stakeholder methodologies in natural resource management: a review of principles, contexts, experiences and opportunities. *Agricultural systems* 55(2): 173-193.
- Heidari, A., M. Kolahi, N. Behraves, M. Ghorbanyon, F. Ehsanmansh, N. Hashemolhosini and F. Zanganeh. 2018. Youth and sustainable waste management: a SEM approach and extended theory of planned behavior. *Journal of Material Cycles and Waste Management* 20(4): 2041-2053.
- Heidari, G., S. M. Aghili, H. Barani, J. Ghorbani Pashaklaei and M. R. Mahboubi. 2010. Correlation analysis between rangeland status and farmer participation in rangeland planning (case study of Baladeh Rangelands, Mazandaran Province). *Journal of Rangeland* 4(1): 138-149. (In Farsi)
- Hejazi, S. A., E. Mohajeri and C. Jananeh. 2016. Investigation of environmental rights of natural resources reserves (forests and rangelands). In: Proceeding of National Conference on International Law in the Mirror of Day Sciences. Urmia, Iran. pp. 74-84. (In Farsi)
- Herdiansyah, H., B. S. Soepandji, F. S. Seda and O. Dewi. 2014. Conflict management of renewable natural

- resources in the border of Indonesia-Malaysia: sustainable environmental approach. *Procedia Environmental Sciences* 20: 444-450.
16. Intercooperation, H. S. 2010. Helvetas guiding natural resources and conflict. Helvetas Swiss Intercooperation, Zurich.
 17. Jamshidi, A. R. and A. M. Amini. 2013. Evaluation of factors affecting on natural resource degradation from the viewpoint of experts management of natural resources in Ilam province. *Journal of Conservation and Utilization of Natural Resources* 1(4): 91-105. (In Farsi)
 18. Kazemi, N. 2016. Various rural groups and environmental protection. *Journal of Housing and Rural Environment* 35(155): 143-157. (In Farsi)
 19. Kolahi, M. and M. A. Jannatichenar. 2018. Conflicts between ranchers and the Department of Natural Resources. In: Proceeding of Seventh National Range and Rangeland Conference of Iran, Karaj, Iran. pp. 137-152. (In Farsi)
 20. Kolahi, M. 2014. Protected areas management and environmental sociology in Iran. Scholars' Press, Baznīcas, Germany.
 21. Kolahi, M. 2020. Administrative organizational structures towards general environmental policies. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies* 8(30). Available online at: http://www.jmsp.ir/article_102564.html. (In Farsi)
 22. Kolahi, M. and M. Payeste. 2020. Impacts of natural resource projects on socioeconomic issues of villagers at ChahNouroz watershed. *Journal of Watershed Management Research* 11(21): 154-164. (In Farsi)
 23. Kolahi, M., K. Moriya, T. Sakai, E. Khosrojerdi and V. Etemad. 2014a. Introduction of participatory conservation in Iran: case study of the rural communities' perspectives in Khojir National Park. *International Journal of Environmental Research* 8(4): 913-930.
 24. Kolahi, M., N. Entegham-Kesh and B. Mahmoudmolaei Kermani. 2019. The role of socio-cultural components on citizens' environmental behavior, case study: Shirvan. *Journal of Urban Ecology Researches* 10(20): 41-56. (In Farsi)
 25. Kolahi, M., T. Sakai, K. Moriya and M. Aminpour. 2013b. Ecotourism potentials for financing parks and protected areas: a perspective from Iran's parks. *Journal of Modern Accounting and Auditing* 9(1): 144-152.
 26. Kolahi, M., T. Sakai, K. Moriya and M. F. Makhdoum. 2012. Challenges to the future development of Iran's protected areas system. *Environmental management* 50(4): 750-765.
 27. Kolahi, M., T. Sakai, K. Moriya, M. Yoshikawa and R. Esmaili. 2014b. From paper parks to real conservations: Case study of social capital in Iran's biodiversity conservation. *International Journal of Environmental Research* 8(1): 101-114.
 28. Kolahi, M., T. Sakai, K. Moriya, M. Yoshikawa and S. Trifkovic. 2014c. Visitors' characteristics and attitudes towards Iran's national parks and participatory conservation. *Parks* 20(1): 49-62.
 29. Kolahi, M., T. Sakai, K. Moriya, M. F. Makhdoum and L. Koyama 2013a. Assessment of the effectiveness of protected areas management in Iran: case study in Khojir National Park. *Environmental management* 52(2): 514-530.
 30. Lee, S. J., J. E. Lansford, G. S. Pettit, J. E. Bates and K. A. Dodge. 2012. Parental agreement of reporting parent to child aggression using the Conflict Tactics Scales. *Child Abuse & Neglect* 36(6): 510-518.
 31. Mirbagheri S. Sh., H. Akbarpour and S. Yazdani. 2016. Investigating and prioritizing the effective factors to prevent the degradation of natural resources (AHP approach). In: Proceeding of International Conference on Natural Resources, Agricultural Engineering, Environment and Rural Development. Tehran, Iran. pp. 451-459. (In Farsi)
 32. Mirdeilami, S. Z. and E. Moradi. 2016. Investigating the differences of Iranian rangelands concerned in explaining rangeland problems. *Forest and Rangeland* 110 & 111: 12-19. (In Farsi)
 33. MirMohammad Sadeghi, H. and R. A. Islam. 2015. Land crimes analysis from the perspective of Iranian criminal law. *Jurisprudence of Justice* 81(97): 53-77. (In Farsi)
 34. Moradi, A. and M. Kolahi. 2020. Sustainable rurality at watershed of Mousa-Abad district of Torbat-Jam County. *Environmental Sciences* 18(4). Available online at: <http://envs.sbu.ac.ir/article/view/31677>. (In Farsi)
 35. Mostert, E. 2003. Conflict and cooperation in the management of international freshwater resources: a global review. PCCP Publications, Delft.
 36. Namvar, I. and S. Namvar. 2016. Problems and legal gaps in natural resources laws. In: Proceeding of National Conference on Green Rights with Emphasis on Environmental Challenges in Northern Regions. Gorgan, Iran. pp. 437- 460. (In Farsi)
 37. O'Lear, S. 2005. Resource concerns for territorial conflict. *GeoJournal* 64(4): 297-306.
 38. Payeste, M., M. Kolahi and H. Omranian Khorasani. 2020. Criteria and indicators; requirement for applying and evaluating good governance in natural resources. *Journal of Water and Sustainable Development* 7(1): 95-102. (In Farsi)
 39. Reichel, C., U. U. Frömring and M. Glaser. 2009. Conflicts between stakeholder groups affecting the ecology and

- economy of the Segara Anakan region. *Regional Environmental Change* 9(4): 335-343.
40. Roudgarmi, P., N. Anssari and E. Farahani. 2011. Determining effective socio-economic factors on degradation of natural resources in Tehran Province. *Iranian journal of Rangeland and Desert Research* 18(1): 151-171. (In Farsi)
 41. Sanseverino-Godfrin, V., E. Garbolino and G. Hinojos-Mendoza. 2017. Evolution of the legal prevention measures concerning forest fire risk in a context of climate change. *Safety science* 97: 73-80.
 42. Schumacker, R. E. and R. G. Lomax. 2004. A beginner's guide to structural equation modeling. Psychology press, London.
 43. Shah Mohammadi A., H. Weissi, C. Khoshbakht and A. M. Mahdavi Damghani. 2016. Assessing the life cycle of a tool for achieving specific goals in agriculture. In: Proceeding of International Conference on Natural Resources, Agricultural Engineering, Environment and Rural Development. Tehran, Iran. pp. 46-56. (In Farsi)
 44. Taraghi, M., M. Montaseri, M. Zarghami, and H. Mianabadi. 2017. Conflict resolutions for sustainable water resource management: case study. *Agricultural Economics* 11(3): 131-160. (In Farsi)
 45. Warner, M. 2000. Conflict management in community-based natural resource projects: experiences from Fiji and Papua New Guinea. Overseas Development Institute, London, UK.
 46. Waysi, H., M. Badarsar, L. Rashidpour and K. Saedi. 2007. The role of local community groups in watershed management (Hossein Abadokhori Tea Village Kermanshah Construction Team in Karkheh Watershed). In: Proceeding of 4th National Conference on Watershed Management Science and Engineering of Iran Watershed Management. Karaj, Iran. pp. 2512-2513. (In Farsi)
 47. Yavari, K., M. Rezagholizadeh and M. Aghae. 2011. Economic growth in countries depended on natural resource (by emphasizing on oil resources). *Economic Modeling* 5(15): 25-46. (In Farsi)
 48. Yousefi, A., A. M. Amini, O. Fathi and A. Yadegari. 2016. Farmers' and authorities' attitudes towards the water conflict resolution methods in Zayandeh-Rud River. *Journal of Water and Soil Science* 20(76): 143-159. (In Farsi)
 49. Zartman, I. W. 1997. Governance as conflict management: politics and violence in West Africa. Brookings Institution Press, Washington, D.C.
 50. Zeinali, A., Gh. H. Zamani and P. Khaliqzadeh. 2014. Conflict management, a new approach to promoting agriculture for natural resources management (fossils). In: Proceeding of First National Congress of Biology and Natural Sciences of Iran. Tehran, Iran. pp. 3060-3066. (In Farsi)

Social Conflicts and Rangeland Management: A Case Study at Rangelands of Kalatnader County, Iran

M. A. Jannatichenar¹, M. Kolahi^{1*} and M. Mesdaghi¹

(Received: July 19-2020; Accepted: November 10-2020)

Abstract

Conflicts over natural resources increase due to a lack or limitation of natural resources and an increasing demand for growing populations. The current research aimed to investigate the conflict management between people and natural resources organizations. A list of local beneficiaries was obtained from Office of Natural Resources and Watershed Management of Kalatnader County, Khorasan-Razavi Province, Iran. The beneficiaries were surveyed through the in-person interview as well as a researcher-made questionnaire. Data were analyzed and modeled by SPSS and Amos softwares. The results indicated that 52% of the respondents had a positive attitude towards natural resources, but 36% were in conflict with the Office, 41% with other institutions, and 43% with other ranchers. Sixty seven percent of participants believed that collaboration with other ranchers could be a solution for the conflict. The most important influencing variables were social trust and violence, which could explain the dependent variable up to 71%. As a result, a conflict resolution approach and advancing negotiation techniques are needed to resolve disputes. Furthermore, the preparation of comprehensive cadastral maps, detailed investigation of conflicting issues, and continuous updating of the investigation process lead to a reduction of land conflicts.

Keywords: Social Issues, Range Beneficiaries, Conflict Management, Conflict Resolution, Negotiation.

1. Department of Rangeland and Watershed Management, Faculty of Natural Resources and Environment, Water and Environment Research Institute, Ferdowsi University of Mashhad, Iran.

*: Corresponding Author, Email: MahdiKolahi@um.ac.ir